

УДК 371.31



**Г.І. Разумна,**

к.п.н., доцент,  
доцент кафедри професійної  
освіти Херсонського державного  
університету

### **ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ЗЕМЛЕРОБСТВО ТА ТВАРИННИЦТВО»**

*Г.І. Разумна.* Формування навчально - дослідницьких умінь студентів на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво». У статті розглядається процес організації навчально-дослідницької діяльності студентів на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво», метою якого є формування навчально-дослідницьких умінь майбутніх викладачів професійно - технічних навчальних закладів.

*G.I. Razumna.* Formation of teaching and research skills of students at for-concept on the subject "Agriculture and Livestock." In the article the process of organization is examined educational-research to activity of students on employments after discipline «Agriculture and stock-raising» the purpose of which is forming educational-research abilities of future teachers of profesiyno-tekhnichnikh educational establishments.

**Вступ.** Сучасний студент вищого навчального закладу (ВНЗ) має бути підготовлений до того, аби самостійно, швидко й економно знаходити та використовувати нові наукові дані, організовувати дослідження, користуватися сучасними джерелами інформації, а також бачити, розуміти, теоретично обґрунтовувати і практично вирішувати професійні завдання. При цьому потреби суспільства у фахівцях з якісно новим рівнем підготовки, що володіють технологією наукового дослідження, постійно зростають. Для того, щоб підготувати грамотного, творчого, динамічного викладача (майстра виробничого навчання) професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), здатного самостійно освоювати нові технології навчання, вирішувати професійні завдання методами наукового дослідження, необхідний відповідний рівень сформованості його навчально-дослідницької діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Навчально-дослідницькі уміння є невід'ємною частиною навчально-дослідницької діяльності викладача (майстра виробничого навчання) ПТНЗ, які формуються протягом

усього професійного навчання. Навчання у ВНЗ повинне підготувати студентів до активних дій у непередбачених професійних, організаторських та інших проблемних ситуаціях.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури показав, що формування навчально-дослідницьких умінь студентів залежить від методики та організації навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності студентів та від сформованості у них навчальних і дослідницьких умінь, що відображено у працях, відомих в Україні вчених: Г. Артемчук, В. Буряка і Л. Кондрашової, А. Єріної, В. Захожай, Д. Єріна, В. Ковальчук, Л. Моїсеєва, В. Сидоренка, П. Дмитренка, З. Слєпкань. Є.Спіцина, А. Філіпенко і ін..

**Виклад основного матеріалу.** Елементи наукових досліджень мають місце в усіх формах навчального процесу у вищих навчальних закладах: в лекційних курсах, на семінарських, лабораторних і практичних заняттях, при написанні та оформленні рефератів, курсових і випускних робіт. Заохочення студентів до наукових досліджень, оволодіння ними навичками наукової діяльності повинні розглядатись як важлива умова якісної професійної підготовки педагогічних кадрів для професійно-технічних навчальних закладів України. Адже важко уявити сучасного викладача без постійного педагогічного пошуку, без намагання вдосконалювати навчально-виховний процес, без спроби реалізувати власний творчий потенціал. А запорукою всього цього і може стати сформоване у студентські роки уміння ставити перед собою завдання, для вирішення яких потрібний науковий пошук.

Для предмету нашого дослідження важливими є визначення основних понять, які використовуються у дослідженні.

Уміння - це самостійна, свідома дія для практичного або теоретичного застосування набутих знань. Види умінь класифіковані. Ми дотримуємось класифікації за В. Андрєєвим [1], який виділяє чотири групи навчально-дослідницьких умінь:

1) операційні уміння (уміння спостерігати, порівнювати, аналізувати, синтезувати, абстрагувати, узагальнювати, структурувати і систематизувати матеріал, класифікувати, виділяти головне, застосовувати аналогію, робити індуктивні і дедуктивні висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовувати знання і вміння в новій ситуації, виявляти проблему, висувати гіпотезу, бачити різні підходи до вирішення проблеми і знаходити оптимальний спосіб її рішення, прогнозувати і оцінювати результат);

2) технічні уміння (уміння працювати з літературою: конспектувати, анотувати, реферувати, складати бібліографію і використовувати її; підбирати необхідний для дослідження матеріал, організувати експеримент, описувати отриманий експериментальний матеріал, робити висновки і оформляти результати свого дослідження у формі доповіді, реферату, статті);

3) організаційні уміння (уміння визначати мету і завдання дослідження, планувати дослідження, вибирати найбільш ефективні методи і засоби дослідження, здійснювати самоконтроль і саморегуляцію дослідницької діяльності, перебудовувати свою діяльність у разі потреби, аналізувати і контролювати результати своєї діяльності з метою її поліпшення);

4) комунікативні уміння (уміння викладати свої думки, вести дискусію, відстоювати свої позиції, встановлювати ділові взаємини з науковим керівником і товаришами, застосовувати прийоми співпраці у процесі дослідницької діяльності (обговорення завдання і розподіл обов'язків, взаємодопомога і взаємоконтроль), виступати з повідомленням про результати дослідження).

Узагальнюючи погляди дослідників, можна зазначити, що формування умінь – це процес оволодіння людиною, виробленими іншими людьми, способами дій та визначити фази формування умінь: усвідомлення завдання і способів його виконання; спроба застосувати одержані пояснення на практиці; утворення стереотипу дій.

Відповідно до методики організації НДР, що розглянуто Н. Гловин [2], можна використати модель процесу організації навчально-дослідницької діяльності студентів та застосувати її на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво». В цьому процесі виділяють наступні етапи: підготовчий, виконавчий і результативний. Кожний етап характеризується своєю специфікою:

Підготовчий етап.

Головні цілі цього етапу полягають у: проведенні планування навчально-дослідницької діяльності студентів з дисципліни «Землеробство та тваринництво» на основі змістовно-модульного підходу; розробці завдань з навчально-дослідницької діяльності студентів на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво»; обранні форм організації навчально-дослідницької роботи (індивідуальні, групові, добровільні, та ін.).

Виконавчий етап.

Цілі цього етапу: організація спільної діяльності викладача і студента за рахунок створення суб'єкт - суб'єктивних відношень, обрання рівня складності навчально-дослідних завдань.

Результативний етап.

Головні його цілі: проведення діагностики рівнів навченості студентів проводити навчально-дослідницьку діяльність; перевірка якості сформованості навчально-дослідницьких умінь шляхом написання наукових рефератів з дисципліни «Землеробство та тваринництво».

Реалізація всіх етапів забезпечується відповідними умовами:

- наявність організаційної моделі формування навчально-дослідницьких умінь з дисципліни «Землеробство та тваринництво»;

- використання навчально-дослідницьких завдань із змістом, що відображає специфіку вивчення дисципліни «Землеробство та тваринництво»;
- керуваність самостійною роботою студентів.

Дисципліна «Землеробство та тваринництво» вивчається студентами Херсонського державного університету на першому курсі. Тому, організацію навчально-дослідницької роботи, можна рекомендувати проводити на перших курсах у напрямку ознайомлення з елементами наукових досліджень, здобутку навичок самостійної роботи з поглибленого вивчення професійно спрямованих спеціальних дисциплін. Розглянемо формування навчально-дослідницьких умінь студентів на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво» у першому змістовному модулі «Основи землеробства», у відповідності до робочої програми з цієї дисципліни.

Відповідно до організаційної моделі формування навчально-дослідницьких умінь студентів з дисципліни «Землеробство та тваринництво» за темою першого змістовного модулю «Основи землеробства», можна запропонувати наступні форми організації навчально-дослідницької роботи студентів:

#### 1). Групові:

Під час проведення практичних занять з дисципліни «Землеробство та тваринництво» у першому змістовному модулі: «Основи землеробства» з метою формування навчально-дослідницьких умінь, студентам пропонується провести наступні наукові дослідження:

Практична робота № 1. Дослідження механічного складу ґрунту за його пластичністю.

Практична робота № 2. Дослідження чистоти насіння.

Практична робота № 3. Дослідження груп бур'янів та складання схем боротьби з ними.

Практична робота № 4. Дослідження схем сівозмін та складання ротаційних таблиць.

Практична робота № 5. Дослідження схем обробітку ґрунту в сівозміні.

#### 2). Індивідуальні:

Студентам пропонується зробити презентацію з дослідження однієї з груп бур'янів, зазначивши в ній основні морфологічні особливості, райони переважного поширення, характер культур, які вони засмічують, розробити заходи боротьби з ними.

#### 3). Обов'язкові:

Студентам пропонується відшукати, проаналізувати та законспектувати науковий матеріал за темами: «Меліорація земель на Херсонщині», «Сучасні методи боротьба з бур'янами», «Сучасні шляхи захисту ґрунтів від ерозії».

З боку викладача до уваги студентів доводилося, що конспект повинен містити: назву теми, план теми з 3-4 питань, основний зміст у відповідності до цих питань, список використаної літератури.

#### 4). Добровільні:

Студентам пропонується виконати реферати за темами, які вони можуть обрати за бажанням із переліку наданих викладачем або за своєю пропозицією.

#### Теми рефератів:

1. Дослідження родючості ґрунту та її значення.
2. Дослідження показників родючості та окультуреності ґрунту.
3. Дослідження динаміки та відтворення родючості ґрунтів в інтенсивному землеробстві.
4. Дослідження моделі родючості ґрунтів.
5. Дослідження структура ґрунту та її значення.
6. Дослідження заходів зі збереження і відновлення структури ґрунту.
7. Дослідження технологічних і фізичних властивостей ґрунту.
8. Дослідження повітряного режиму ґрунту та його регулювання.
9. Дослідження водного режиму ґрунту та його регулювання.
10. Дослідження теплового режиму ґрунту та його регулювання.
11. Дослідження видів ерозії ґрунтів та шкоди від неї.
12. Дослідження факторів розвитку ерозії ґрунту.
13. Дослідження основних елементів ґрунтозахисного землеробства.

Теми рефератів і вимоги до їх написання доводяться до студентів заздалегідь. Викладач керує процесом підготовки реферату студентом (індивідуальні консультації, рубіжний контроль ступеня готовності).

Студенти захищають підготовлені реферати за методикою:

1. Організаційний момент.
2. Вступне слово викладача.
3. Захист студентами підготовлених рефератів.
  - 3.1. Виступи студентів з науковими повідомленнями.
  - 3.2. Відповіді доповідачів на запитання.
  - 3.3. Виступи офіційних опонентів.
  - 3.4. Виступи рецензентів.
4. Заключне слово викладача з даної теми.

Контроль за результативністю формування навчально-дослідницьких умінь студентів на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво» здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності, всебічності та професійної спрямованості контролю. У таблиці 1.1. наводимо критерії оцінювання навчальних робіт студентів з дисципліни «Землеробство та тваринництво».

Таблиця 1.1.

*Критерії оцінювання навчальних робіт студентів  
з дисципліни «Землеробство та тваринництво»*

Форми організації навчального процесу	Види навчальних робіт студентів	Критерії оцінювання знань та вмінь студентів
1	2	3
<i>Аудиторна робота студентів</i>	<i>практична робота</i>	<p>А5(відмінно). Студент досконало володіє теоретичним матеріалом, вміло застосовує його для виконання практичних завдань на високому рівні самостійності і творчості, дотримується правил техніки безпеки.</p> <p>В 4,5 (добре). Студент в цілому досконало виконує практичні завдання, користується теоретичним навчальним матеріалом, однак не творчо. Дотримується правил техніки безпеки.</p> <p>С 4 (добре). Студент під час проведення виконання практичної роботи чітко дотримується технології та правил техніки безпеки. В цілому правильно вирішує завдання, але потребує контролю викладача.</p> <p>Д 3,5 (задовільно). Студент під час виконання практичної роботи може допускати деякі помилки і неточності, які за вказівками викладача швидко усуває. Вирішує технологічні та практичні задачі правильно, але на низькому рівні самостійності. Потребує контролю за дотриманням правил техніки безпеки.</p>
		<p>Е 3 (задовільно). Студент під час виконання практичних завдань постійно консультується з викладачем. Часто допускає суттєві помилки, які усуває за вимогою викладача. Студент під час виконання практичних завдань постійно консультується з</p>

1	2	3
		<p>викладачем. Часто допускає суттєві помилки, які усуває за вимогою викладача. Потребує постійного контролю за дотриманням правил техніки безпеки.</p> <p>X 2 (незадовільно). Студент не може виконати практичні завдання на достатньому рівні, має значні прогалини у теоретичних знаннях, допускає грубі порушення техніки безпеки.</p> <p>F (незадовільно). Студент часто не відвідував заняття, не виконав практичні роботи у повному обсязі.</p>
<p><i>Поza аудиторна самостійна робота</i></p>	<p><i>виконання рефератів</i></p>	<p>A 5 (відмінно). Студент відмінно виконав реферат, зміст усіх параграфів відповідає плану, висока ступінь розкриття теоретичних аспектів проблеми, обраної для дослідження, та коректність використання понятійного апарату, понятійний апарат сформовано, теоретичні аспекти проблеми розкриті, наявність критичних співставлень та узагальнень різних точок зору та підходів до постановки та розв'язання проблеми, висока ступінь використання фактологічного матеріалу; висвітлення особливостей прояву та розв'язання досліджуваної проблеми у практиці, відповідає нормі обсяг та адекватність використаних при написанні реферату першоджерел та дотримано етику посилань, реферат відповідає встановленим вимогам щодо оформлення, показав уміння чітко та стисло викласти основний зміст реферату, було використано роздатковий ілюстративний матеріал, відповіді на питання повні, глибокі, обґрунтовані, залучені матеріали навчальних підручників та посібників, монографій, статистичних збірників та довідників, періодичних видань та мережі Internet (більше 15 джерел).</p>

1	2	3
		<p>В 4,5 (добре). Студент виконав реферат з незначними помилками (до 5%), зміст параграфів реферату відповідає затвердженому плану, достатньо високий ступінь розкриття теоретичних аспектів проблеми, обраної для дослідження, та коректність використання понятійного апарату, понятійний апарат сформовано, теоретичні аспекти проблеми розкриті, є критичні співставлення та супроводжено коректними узагальненнями, достатньо високий ступінь використання фактологічного матеріалу; висвітлення особливостей прояву та розв'язання досліджуваної проблеми у практиці, залучені матеріали навчальних підручників та посібників, монографій, статистичних збірників та довідників, періодичних видань та мережі Internet (більше 15 джерел), етика посилань дотримана, текст реферату оформлено у відповідності до встановлених вимог, студент спроможний чітко та стисло викласти основний зміст реферату, використано роздатковий ілюстративний матеріал, відповіді на питання повні, обґрунтовані.</p> <p>С 4 (добре). Студентом правильно виконано реферат, відповідь з кількома незначними помилками (до 10%), добрий ступінь розкриття теоретичних аспектів проблеми, обраної для реферату, помічено коректність використання понятійного апарату, понятійний апарат сформовано, теоретичні аспекти проблеми розкриті, критичні співставлення наявні та супроводжені коректними узагальненнями, текст реферату оформлено у відповідності до встановлених вимог, студент чітко та стисло викладає зміст реферату, надає повні, глибокі, обґрунтовані відповіді на поставлені питання.</p>



1	2	3
		<p>Д 3,5 (задовільно). Студент виконав реферат непогано, але з певною кількістю помилок, які не заважають достатньо повному висвітленню питань у рефераті, надає правильні відповіді (до 25%), зміст одного параграфу реферату відповідає плану, ступінь розкриття теоретичних аспектів проблеми, обраної для дослідження, та коректність використання понятійного апарату достатня, понятійний апарат сформовано, теоретичні аспекти проблеми розкриті частково, критичні співставлення наявні та супроводжені коректними узагальненнями, залучені матеріали навчальних підручників та посібників, періодичних видань (11-15 джерел), етика посилань дотримана частково, текст реферату оформлено з незначними порушеннями встановлених вимог, студент невпорядковано викладає основний зміст реферату, спроможний чітко та стисло викласти основний зміст реферату, надає неповні, поверхові, необґрунтовані відповіді на поставлені питання.</p> <p>Е 3 (задовільно). Студент виконав реферат, що задовольняє мінімальним критеріям для позитивної оцінки (до 40%), середній ступінь розкриття теоретичних аспектів проблеми, обраної у рефераті, спостерігається коректність використання понятійного апарату, понятійний апарат сформовано, але теоретичні аспекти проблеми не розкриті, залучено фактологічний матеріал, але особливості прояву та розв'язання проблеми на практиці не висвітлено, залучені матеріали навчальних підручників та посібників, періодичних видань (11-15 джерел), етика посилань дотримана частково, текст реферату оформлено з незначними порушеннями встановлених вимог, студент</p>

1	2	3
		<p>невпорядковано викладає основний зміст, надає неповні, поверхові, необґрунтовані відповіді на поставлені питання.</p> <p>X 2 (незадовільно). Студенту потрібно додатково попрацювати для отримання позитивної оцінки, зміст жодного з параграфів курсової роботи не відповідає затвердженому плану, ступінь розкриття теоретичних аспектів проблеми, обраної для дослідження, та коректність використання понятійного апарату низький, понятійний апарат не сформовано; теоретичні аспекти проблеми не розкриті критичні співставлення та загальнення відсутні, фактологічний матеріал не використаний, залучені матеріали лише навчальних підручників та посібників (до 10 джерел), етика посилань не дотримана, текст реферату оформлено з суттєвими порушеннями встановлених вимог, студент неспроможний чітко та стисло викласти основний зміст реферату, неспроможний надати відповіді на поставлені питання.</p> <p>F (незадовільно). Студенту необхідна серйозна подальша робота для отримання позитивної оцінки, зміст жодного з параграфів реферату не відповідає затвердженому плану, низький ступінь розкриття теоретичних аспектів проблеми, понятійний апарат не сформовано; теоретичні аспекти проблеми не розкриті, критичні співставлення та узагальнення відсутні, фактологічний матеріал не використаний, залучені матеріали лише навчальних підручників та посібників (до 10 джерел), етика посилань не дотримана, текст реферату оформлено з суттєвими порушеннями встановлених вимог, студент неспроможний чітко та стисло викласти основний зміст реферату, неспроможний надати відповіді на поставлені питання.</p>

**Висновок.** Формування навчально-дослідницьких умінь студентів на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво» забезпечується організаційною моделлю, основою якої є використання дослідницьких завдань із змістом, що відображає специфіку вивчення дисципліни «Землеробство та тваринництво» та керованість самостійною роботою студентів.

Перспективними напрямками подальшого пошуку розв'язання проблем формування навчально-дослідницьких умінь студентів на заняттях з дисципліни «Землеробство та тваринництво» є: дослідження психолого-педагогічних умов використання комп'ютерних технологій з метою формування умінь самостійної дослідної діяльності студентів; створення належних методичних й дидактичних матеріалів щодо використання комп'ютерних технологій під час здійснення дослідницької діяльності студентів.

#### **Література:**

1. Андреев, В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности [Текст] / В.И. Андреев. – М.: Высшая школа, 2001. – 240 с.
2. Глодин, Н.М. Організація дослідницької діяльності студентів агротехнічного інституту: результати досліджень [Текст] / Н.М. Гловин // Наука и образование: Зб. V міжнар. конф. – Дніпропетровськ, 2007. - Т.1. - С.63 - 67.